

Zűrzavar a multikultúrában

Barry, Brian: *The muddles of multiculturalism.* =
New Left Review, 2001. 3–4. no. 49–71. p.

A többnemzetiségű Britannia jövője című könyv, közismerten: „Parekh Report”, 2000 őszén jelent meg. A tanulmány központi témája, hogy a köznapi liberális alapelvek (melyeket az emberi jogok dokumentuma is magába foglal) nem elégségesek a kultúrák különbözőségének kezeléséhez. Nemcsak az egyéneket, hanem a közösségeket is megilletik ugyanezek az alanyi jogok. Semmi kétség, Anglia multikulturális társadalom – és az is volt mindig az idők folyamán – de ebből nem következik, hogy a hivataloknak kötelező lenne a különbözőségek támogatása nagyobb mértékben, mint amennyi támogatást az egyöntetűség érdekében általában nyújtanak.

A diszkrimináció feloldását inkább az eredmény, semmint a szándék határozza meg, ami szétárad szinte Anglia egész társadalmára, a gazdaságra és a politikára egyaránt. Érdemes volna kiutat keresni, hogy a társadalom a diszkrimináció terhétől meg tudjon szabadulni.

A jelentés keveset foglalkozik a rendőri beavatkozásokkal, a büntetőbírókakkal, az egészségügyi ellátással, munkalehetőségekkel, bevándorlással, a menekültek befogadásának kérdésével. Nem meglepő a kérdés megkerülése, amikor az oktatás, művészet, média és a sport vonatkozásában kell a diszkrimináció helyzetét elemezni. Nyilvánvaló az érintettek bizalmatlansága, amikor a testi-szellemi fogyatékosok a szegénység peremére kerülnek.

A szociális háló nem ott véd, ahol feketék, ázsiaiak és írek laknak. Csoportos lakhelyük egymásra utaltság folytán alakult ki. A szegénységellenes intézkedések szándéka nem oldja meg automatikusan problémájukat, különösen akkor nem, ha a szegénységnek is vannak fokozatai.

Statisztikai adatok közlésével kezdték megismertetni a széles közvéleménnyel a nemzetiségek helyzetét. De mit lehet kezdeni ezekkel az adatokkal? Egyetlen haszna, hogy kapcsolatba hozzák a diszkrimináció ellen hozott intézkedésekkel. Például ha a munkavállalási diszkrimináció rendkívül otromba, ezt csak statisztikai adatokkal lehet bizonyítani, rámutatva, hogy különböző faji csoportokhoz tartozó szakképzett személyek alkalmazása milyen arányban áll egymáshoz és a többséghez viszonyítva. Az egészségügyi ellátásban is tapasztalható nemzetiségi és vallási alapú diszkrimináció: ha például a megkülönböztetettek azonos betegség esetén más-más kezelést, ellátást kapnak. Ez ellenkezik a kezelés alapelveivel, mert az orvosi ellátást nemzetiségi hovatartozás figyelembevétel nélkül, egyformán kell mindenkinek nyújtani.

Elveszett lehetőségnek mondható az a kísérlet, amit a jelentés a brit politika megváltoztatására tesz. A változások „kívánságlistája” 23 ember egyéni vagy munkahelyének irányításától függő témát tartalmaz. Amit Aneurin Bevan a szocializmusról mond, egyformán jellemezheti bármelyik párt politikai programját. Az aktuális kritika fókuszában áll, hogy a brit nemzeti tudatot teljes körűen kell elemezni, mert az nincs különösebben a nemzetiségre kódolva, így ezt csak a fehérek tudják erre alkalmassá tenni. A brit sajtó rasszizmusát nem lehet széles körűnek minősíteni. A kiindulópont viszont leszögezi: a nemzetet nem lehet első és másodosztályú polgárookra osztani. A faji és nemzetiségi megkülönböztetéseket nem lehet cáfolni, de hivatalosan az esélyük: de facto egyenlő, ha nem is de jure.

A rendőrség intézményesített rasszizmusa akár a diszkriminációs politika mintája lehetne. A Sun, a Daily Telegraph és a Daily Mail közlései egyszerűen nevetségessé tették a Macpherson Report-ot azt sugallva, ha szakmai normákat vezetnének be a rendőrségnél, az óhatatlanul bűnözési hullámhoz vezetne.

Ami a kultúrát és a képzést illeti, egy olyan országban, mint az Egyesült Királyság, a differenciált igények által támasztott kihívásokra megfelelő választ kell adni. A probléma ott kezdődik, hogy azonos képzettséggel rendelkező emberek között nem lehet különbséget tenni: például a hipokrateszi eskü fajra, nemre való tekintet nélkül kötelez. A családi élet és a szexuális szokások különbözőségét nehéz tolerálni. Különösen nehezen teszi ezt a Tory (konzervatív) párt politikája.

A bevándorlás és menedékjog megadására vonatkozó intézkedéseket a brit politika etnikai és kulturális közösségi kérdések függvényében kezeli. A konzervatívok javasolták már a „faji kártya” (race card) bevezetését, de a Munkáspárt (Labour Party) semlegesítette azt az 1997-es választásokon azzal, hogy az „akkor nekem is” (me too!) jelszót alkalmazták.

Az általános és kulturális normákat elemezve a legradikálisabb érv a kultúrák kritizálásának lehetősége ellen, ha azt hangoztatják, hogy a jó és a rossz megfogalmazása a kultúra terméke. Ebből kiindulva, ha a brit kultúrától eltérő kultúrával rendelkező társadalom a brit normáktól eltérően kezeli a nőket és a homoszexuálisokat, akkor az angolok csak felhívhatják a figyelmet arra, hogy így nem kezelhetik őket Angliában. Más lehetőségük nem lenne. Valójában mindenki egyetért azzal, hogy léteznek általános normák. Vannak azonban ettől eltérő szokások és viselkedési szabályok. A kérdés csak az, hol végződik az egyik, és hol kezdődik a másik fél autonómiája? Ez elkerülhetetlenül ahhoz a követelményhez vezet, hogy az „univerzalitás” kereteit szűkíteni kell. De vajon ki fogja ezt el?

A hinduk, buddhisták, jainisták* és mások cselekedeteit, érzelmüket múltban élt emberek doktrínái szigorú keretbe szorítják. A kérdés az, el lehet-e ezekkel az emberekkel fogadtatni az univerzális normák minimális formájának betartását. Az Egyesült Nemzetek által kiadott Emberi Jogok Nyilatkozata elfogadható kiindulópontot fogalmaz meg a kultúrák egymáshoz közelítésének elősegítéséhez. A mohamedán kisebbség például Indiában olyan személyiségi jogokhoz ragaszkodik, amelyek rögzítik a férfi és nő közti egyenlőtlenség jogát. Ez azonban ellentétes a „nőkre vonatkozó diszkrimináció minden formájának megszüntetését” magába foglaló konvencióval.

A Report következtetésével egyet lehet érteni, miszerint: ahol az univerzális értékek követelése nem kap nyilvánosságot, ott az állam igazságtalan és elnyomó lesz, hacsak nem ad autonómiát a kulturális kisebbségnek. A különböző bevándorló-csoportok helyzete eltérő, ők önként vállalják a számukra idegen környezetet, de igényt tartanak arra, hogy tolerálják másságukat, amíg a többségi társadalom életmódját, szokásait átveszik. Az intolerancia jellemző jele az, amikor megkérdezik a bevándorlótól: „miért nem megy vissza oda, ahonnan jött?”

Az egyetemes erkölcsi normák kérdését már Hegel is tárgyalta. Angliában Samuel Johnson publikálta e tárgykörben nézeteit 1775-ben „Adóztatni kell, nem elnyomni” címen. Ebben körvonalazta az idevágó egyetemes elveket, amelyeket Amerikában a gyarmatosító angolok csak a pedáns politika jelentéktelen ordibálásának minősítettek. Az

* Jain: hindu szent a Kr. u. 6. században. Jainizmus: dualista, aszketikus vallás, főleg Indiában. – K. J. megjegyzése.

1776-ban kikiáltott Függetlenségi Nyilatkozat és más hasonló dokumentumok a francia forradalom idejéből már tartalmazzák a társadalom racionális átszervezésének célját.

A második világháború után Angliának sok gondot okozott a „nem fehér” nemzetközi közösségi államokból bevándoroltak fogadása. E gondokról inkább hallgatnak, mint beszélnek. Ezzel az a gond, hogy egy 1997-ben készült felmérés szerint a megkérdezettek 32 százaléka vallotta magát „nagyon vagy félig” rasszistának. Ha a megkérdezettek 32 százaléka merete magát nyíltan rasszistának vallani, akkor ez a szám valószínűleg magasabb.

A probléma enyhítését célzó törekvések között felmerül az is, ha a helyzet korrekt képe szerint a többségi közösség alapvető változtatásokat végez az ügyek tradicionális kezelésében azért, hogy közelítsen az egyetemes normákhoz, miért nem lehet a kisebbségi közösségeket szintén e követelmények elfogadására ösztökélni?

E kérdésre megnyugtató válasz ma még nem fogalmazható meg.

Kádár József

Harc a terrorizmus ellen

Fighting terrorism [Special report.] = The Economist, 361. vol. 2001. 8244. no. 17–22. p.

Nemzetúzás, nemzetépítés

A Pentagon vezető szóvivője, Victoria Clarke szerint az Egyesült Államok afganisztáni háborús fellépésének kettős célja volt: a terroristaellenes hadműveletek hátterének biztosítása, és a humanitárius segélynyújtás. Mások viszont a tálib rezsim megbüntetésében látják a tényleges célt. Colin Powell államtitkár szerint pedig a tálib rendszer bukása után alakuló kormány számára kellett elfogadható keretet biztosítani.

Powell, a pakisztáni elnökkel, Pervez Musharaffal való tárgyalását követően ismertette megállapodásuk fő pontjait. Eszerint a majdani afgán kormányt az Északi Szövetség tagjai (köztük az Oroszország által támogatott tadzsikok és üzbégek is) és a „jobb belátásra jutott” tálibok alkotják majd. A legközvetlenebb cél azonban kétségkívül a tálibok kiűzése. Powell diplomáciai áttörése abban áll, hogy a Szövetség tagjai tábort ütöttek Bagram légi bázisa mellett, így, ha az amerikaiak elérkeztnek vélik az időt a kormányváltásra, fellépésük Bagram térségében sokkal látványosabb lesz. A szomszédos Üzbegisztán és Tadzsikisztán fegyveres támogatással sorakozott föl a határokon.

A tényleges harci helyzetről – nyilván taktikai céllal – ellentmondó nyilatkozatok látnak napvilágot az ellenfelek részéről. Bush elnök is fölfedezte, hogy addig nincs győztese a háborúnak Afganisztánban, amíg az afgán szövetségesek tudják, miért küzdenek. A táliboknak sem lesznek túl nagy hibái mindaddig, míg tudják, miben hibáztak.

A nemzetépítő mechanizmus működésbe lépett: humanitárius segéllyel látja el Afganisztánt ugyanaz az Egyesült Államok, amelyik a terroristákat akarja hatástalanítani. Az ex-király kéréssel fordult a nemzetközi közösséghez, hogy a soknemzetiségű országban segítsenek a béke fenntartásában, annak közvetlen kivívása után. Persze, a talibáellenes erők, noha egyetértenek a széles alapokon nyugvó, majdani kormány létrehozásában, annak útjáról-módjáról nincs elképzelésük. Pir Sayed Ahmad Gailani, vallási és politikai vezető maga is attól tart, hogy az Északi Szövetség győzelme még nagyobb káoszt és vérontást eredményez majd. Javasolja, hogy egy majdan felállítandó legfelsőbb tanács 120 tagjának felét a király nevezze ki, felét a Szövetség. A szomorú tény az, hogy nem kizár-

rólág az Északi Szövetség az egyetlen, egységes, tálibellenes afgán erő. Jelentős számú volt mudzsahedin csoportosulás bujkál a pakisztáni afgán határ közelében.

Az amerikai bombázások egyre inkább elégedetlenné teszik a lakosságot, ezért is nehéz felmérni a fölmerülő problémák súlyát. A száműzött király népszerű, az egyetlen, széles körben elfogadott, lehetséges vezető, de nincsenek mögötte technokrata támogatók. Az Északi Szövetség birtokol valamennyi földterületet, és ezt még növelheti is, de nincs számottevő hadi ereje.

De mit szóljon Afganisztán újjáépítésének feladatához az amerikai nemzetvédelem, amely az antiterrorista hadműveleteket tűzte ki legfontosabb céljául? A cikk megírásakor vetett be egy újabb, alacsonyan repülő légi járművet, amely nagy területeket képes automatikusan lőni, s amely a klasszikus elhárító műszerekkel nem ismerhető fel. A nappal támadó AC 130-asokat jól kiegészítik az éjjeli, ugyancsak speciális felszereltségű Black Hawk helikopterek. Ezek az eszközök jószerivel a tálibok elleni harchoz használatosak. A későbbi cél, az Al-Khaida szervezet és vezetője, Oszama-Bin Laden hatástalanításához is rendelkezik megfelelő rakétákkal és kémrepülőgépekkel az amerikai haditechnika. A Pentagon szóvivője tehát mégis a két tényleges célt nevezte meg tájékoztatójában: a terrorizmusellenes hadműveleteket és a humanitárius segélynyújtást.

A muszlim reakció egyre kényelmetlenebb, de még nem robban

Amerika bombázásával egy időben az ideges Nyugat leginkább arra kíváncsi, miként reagál Pakisztán a támadásokra. Musharraf tábornok uralma azonban rendíthetetlennek tűnik: nem százezrek tüntetnek, csak ezrek, és péntekenként rendben zajlanak a muszlim vallási alkalmak.

Egy Gallup-felmérés szerint a lakosok jelentős többsége egyetért vezetőinek Amerika-politikájával.

A tálibok a lebombázott kórházak, falvak képeivel sokkolják a sajtón keresztül a közvéleményt, de az még mindig viszonylag tűrőképes. Az arab világban egyre keményedő érzelmek, a növekvő nyugtalanság azonban nyilvánvaló. A megsebesített afgán gyermekek képe, a palesztin állam alakításának kudarca az átlagarab számára az Iszlám elleni harcot jelentik. A terrorizmus elleni harc a terror logikája mentén halad, vélik egyesek, vagyis az ártatlanokat büntetik meg kevesek vétkéért.

Az iskolázott arabok többsége elítéli Oszama-Bin Ladent, amerikai kreatúrának tartván őt. A Bin Laden által meghirdetett szent háborút Amerika ellen kifejezhetőnek vélik az afgánoknak nyújtott emberséges bánásmóddal is.

Az Öböl-háborúval kapcsolatban is megoszlanak a vélemények. Szórólapok igyekeznek megmagyarázni Amerika politikáját, és a liberálisok arra kérik az arabokat, nézzenek magukba, vajon miért alakult ki náluk ilyen szélsőséges társadalom. Az újságok többsége azt állítja, most következnek a többi arab országok is... Míg Szíria a terrorizmus elleni harc oldalán áll, a támadásra ítélt országok sorát is gyarapítja. Az általános vélekedés az, hogy noha a civilizáció különböző fokán álló társadalmakról van szó, a fő bűnös az eléggé nem szidható nyugati média.

Bizonyos, hogy sok függ attól, Amerika meddig folytatja a terrorizmus elleni kampányt. Cinikus vélekedők szerint növesztő hatása van a propagandának. Mások szerint a túl sok emberi szenvedés újabb, óriási problémákat szül. Azonban abban valamennyien egyetértenek, hogy egy újabb arab ország elleni támadás katasztrófához vezetne.

Afgánok: a terrorizmus foglyai

Epstein, Marc – Luksic, Vanja: Les Afghans – un peuple otage de l'Histoire. = L'Express, 2001. 2622. no., 54–60. p.

Területük évszázadok óta több civilizáció ütközési pontján fekszik. Ám húsz évi szüntelen harc és a tálibok kegyetlen uralma alatt sem veszítették el reményüket egy jobb jövőben.

A helyszínen készült riport első alanya egy 26 éves fiatalember, aki azt sem tudja, hány embert ölt már meg. Úgy öt éve, egy arabok és pakisztániak által vezetett, háromhetes kiképző táborban megtanulta, hogy ellenséget megölni rangot jelent a szent háborúban, a dzsihadban; ha elesik a harcban, akkor mint mártír, közvetlenül a Paradicsomba jut. Vagyis mindenképpen győztes lesz. Nasir példája tipikus: a húsz éve éhínségtől, háborútól sújtott országban az erőszak mindennapos. Az afgán titkosrendőrség a terror lehető legkegyetlenebb változatait gyakorolja.

Egy húsz évvel ezelőtti külügyminiszter-helyettes szerint Oszama-Bin Laden első számú túsza maga az afgán nép, hiszen az Egyesült Államok, a szeptember 11-i terrortámadás után az afgán népet készült megbüntetni.

Pedig például a fél milliós pastún népcsoport is elszánt ellenfele a hat éve uralmon lévő táliboknak. A pastúnok szorgalmazzák az 1973-ban száműzött, Rómában élő, Mohammad Zaher Chah király visszatérését. Az újságíróknak, tudósítóknak tényleges közvetítői feladat jutott most az afgánok sorsának előbbre vitelében. A száműzött uralkodó hetek óta, minden pénteken üzen a titokban hallgatott BBC és az Amerika Hangja rádióadásain keresztül az otthoniaknak a várható ideiglenes kormány stb. megalakulásáról. Személyét különbözőképpen ítélik meg, sokan hiányolják a 86 éves férfiből a karizmatikus személyiséget jellemző tulajdonságokat, ugyanakkor legtöbben elismerik, hogy uralkodása idején addig soha nem látott gazdasági fejlődés indult meg az országban. Nem tapad vér a kezeihez, és szerepe szerint az egyetlen referencia lehetne az intézményrendszerében teljesen összeomlott Afganisztánban, ahol nagy tisztelet övezi az idős embereket. Ráadásul a pastún népcsoporthoz tartozik, amelyiket uralkodásuk alatt ugyancsak elnyomtak a tálibok.

Nem könnyű a mindenki számára ideális béke megteremtése a száműzött király, a rivális népvézek, a gátlástalan háborús vezetők tucatjai, valamint az eltérő érdekeltségű kormányok: Pakisztán, Oroszország, Irán, Törökország, India, valamint az Egyesült Államok között. A helyzet most bonyolultabb, mint volt a XIX. században, amikor két nagy rivális, Anglia és Oroszország vetélkedett befolyása kiterjesztéséért.

Az évszázadok óta tartó népvándorlások vezettek a mai Afganisztánt jellemző mikrorégiók kialakulásához, amelyekben vagy húsz nyelv és tucatnyi nyelvjárás honos. A látszólag mostoha földrajzi adottságú ország területe alig valamivel nagyobb Franciaországénál, de érdekes módon, az itt élő népcsoportok Hérodotosz óta őrzik népvégüket (pastún, üzbégek, hazara, tadzsik, türkmén stb.), és sosem törekedtek egymás közt asszimilációra. Klán, illetve törzsi alapon szerveződtek mindig is az idegen ellenség ellen. Közös ellenség hiányában konspiratív szövetségeket kötöttek egymással, illetve bontottak föl. A Vörös Hadsereg 1979-es invázióját követően egymillióan haltak meg a harcokban. Az 1992-t követő négy évben az amerikaiak, pakisztániak, szaúdi-arábiak által korábban a szovjetellenes harcra megerősített mudzsahedinek egymás ellen fordultak, s ennek vagy 50 ezren estek áldozatul. Teljes anarchia vette kezdetét Afganisztánban.

Az erőszak szinte észrevétlenül nyert teret. 1994-ben, az ún. „vallásos egyetemisták” látszólag a rend egyedül lehetséges helyreállítóinak. Legtöbbjük pakisztáni iszlám iskolában tanult Quettában, Peshawarban. Összejöveteleiket azonban hamarosan a pakisztá-

ni katonai hírszerzők lepték el, és átvették az irányítást. A korábban sokszínű, toleráns ország a fanatikus fundamentalista csoportok kezébe került.

A jelenség okai a '80-as évek szovjetellenes harcaihoz vezetnek vissza. Az afgán fiatalok ekkoriban ismerkedtek meg az iszlám radikális irányzataival. A korábban az afgánokat jellemző, misztikus szűfizmust a Szaúdi-Arábiából érkező szunnita tanok, illetve az indiai szubkontinensről jövő wahhabista, deobandista eszmék igyekeztek felülmúlni. A vidéki, pastún, „szerzetes-katonák” családjuktól, főleg a nőktől elszigetelve ismerkedtek meg a szigorú tanokkal. Az olykor lovagias *pastúnvali* már a szóbeszédnek is hitelt adóan bünteti a házasságtörést, míg a Korán szerint ehhez legalább két szemtanú állítása szükséges. Ilyen radikális vélekedések nyomán született meg a talibánok mozgalma. Az Afganisztánt ismerő turisták azonban úgy tudják, hogy ez nem szükségképpen végleges változat, hiszen voltaképpen kevés az igazi fanatikusok száma a tálibok között. Titokban sokan kriketteznek, és a lányoknak is csapják a szelet az egyetemen. A turbánt útlevelnek tekintik a Paradisomba, és a kézfej magasságáig növesztett szakállt tartják oda a vízumnak. Az afgánok zöme valójában a történelem, közelebről Bin Laden túsának érzi magát.

Kakasy Judit

Béke minden áron

Hugeux, Vincent: La paix a tout prix. = L'Express, 2001. okt. 4. 61–62. p.

Észak-Afganisztán bárkivel kész szövetkezni a béke, valamint a tálibok elűzése érdekében. Ha Amerika vet véget a háborúnak, azt sem bánja, végül is a vallás nem tiltja a terrorista Oszama-Bin Laden üldözését, illetve megölését. A száműzött király, Zaher Chah mondását is mindenki ismeri: „Ha ez a módja a béke helyreállításának, úgy rendben van.” Kívülről nézve persze nem látszik olyan egyszerűnek a béke megteremtése.

Az Északi Szövetség legendás katonai vezérének, Ahmad Chah Massoudnak egy öngyilkos merénylő általi erőszakos halála nagy pánikot keltett (szeptember 9.). A következő gondolat azonban a bosszúé lett: megmutatni a táliboknak s a háttérben működő pakisztániaknak és arab kereskedőiknek, hogy másféle afgánok is vannak... A lendület azonban hamarosan megtört, főleg a New York-i események hatására, és mert az amerikai álláspont is megváltozott. Hamar elterjedt a propaganda, hogy a Nyugat a terrorizmus elleni harctérré kívánja változtatni Afganisztánt. Északon attól rettegnek, hogy az amerikai hadsereg tartósan berendezkedik a városokban. Maga Massoud is Bush elnök támogatását kérte, s nem elsősorban katonákra gondolt. A lakosság úgy véli, megnyugtatóbb lenne a NATO-csapatok jelenléte a térségben.

A tálibok erőszakos toborzása, emberrablásaik miatt a lakosok inkább a menekülttáborba választják. A kegyetlenkedések mellett a túlélést nehezítő csapások sorozata sújtja az afgánokat: a nyomor, az éhség, a szárazság, a szörnyű hideg és az elviselhetetlen meleg, a malária, dizentéria és a tuberkulózis.

Massoud halálát követően az Északi Szövetség élén triumvirátus áll: Abdul Qassim Fahim tábornok, dr. Abdullah Abdullah diplomata, Yunes Qanouni, a híres politikus. Óráik azonban szinte meg vannak számlálva. Bukásuk esetén egyedül a száműzött király, Zaher Chah tarthatja a reményt az afgánokban. A fiatalabbak azonban nem hisznek a monarchia tartós visszaállításában sem. A nemzetközi közösségtől a tálibokat segítő Pakisztán megállítását várják.

Kakasy Judit

Külföldiek bevándorlása és beilleszkedése a változás időszakában (Carl Bertelsmann-díj)

*Einwanderung und Integration von Ausländern in einer Zeit des Wandels.
Dokumentumband zum Carl Bertelsmann-Preis. 176 p.*

A Bertelsmann Alapítvány a Carl Bertelsmann-díjat 1992-ben annak adományozta, aki útmutató módon járult hozzá a multikulturális együttélés támogatásához.

A határokon átnyúló vándormozgalmak, a többség–kisebbség-kapcsolat minősége és a tolerancia foka a külföldiekkel szemben – mindez alapvető problémája lett a népek és kultúrák együttélésének. Ennek az évtizednek egyik legfontosabb feladata, hogy a migrációt és bevándorlást társadalmi tűrőképességen alapuló, humánus szabályokkal és magatartással kezelje.

A Carl Bertelsmann-díjat 1992-ben a Svéd Királyság kapta. Az ő modelljük haladó bevándorlási- és beilleszkedési politikát tartalmaz, példát mutat a jövőre egy átfogó európai megoldás tekintetében. A svéd példa mutatja, hogy megfelelő politikai keretfeltételek reális lehetőséget nyújtanak arra, hogy külföldről származó személyek békésen és zökkenőmentesen tudjanak beilleszkedni a társadalomba.

A tanulmánykötet a díj átadásához kapcsolódó konferencia előadásait tartalmazza. Ezek behatóan foglalkoznak a multikulturális társadalmak jellemző jegyeivel, érintve a szabályok áttekinthetőségét, a kommunikációs konfliktusokat, a kultúra és tolerancia kölcsönhatását. Rávilágít a multikultúrával rendelkező állam együttélési problémáira, különös tekintettel arra, hogy a következő 15–20 évben az Egyesült Európának fokozott migrációs problémákkal kell szembenéznie.

Részletezi a szabad költözési jog és a nyitott határok ellentmondásait, példaként említve, hogy a Német Szövetségi Köztársaság a következő 20 évben évente 300 ezer bevándorlóval számol. Az előadások egyike (Cornelia Schmalz-Jacobsen írása) foglalkozik a bevándorlás és beilleszkedés kérdésével a maastrichti szerződés utáni időszakban. Ebben az elemzésben vetődik fel a nem EU-tagország polgárainak EU-országban született gyermekei és EU-országból EU-országba áttelepült polgárok differenciálhatóságának kérdése.

Európán kívül a kanadai modellt világítja meg Patricia Low-Bédard, vizsgálva a kulturális autonómiának alkotmányban rögzített jogait és ennek gyakorlati alkalmazását.

Végül Joze Pucnik elemzi a nyugat politikáját az érintettek – azaz a bevándorlók – szempontjából, amit azért nem lehet figyelmen kívül hagyni, mert az „idegenekkel” szembeni bánásmód az európai biztonság elméleti és gyakorlati perspektíváinak fundamentuma.

Kádár József

Orosz óhitűek Lengyelországban

Ároševič-Pereslavcev, Zoá [Jaroszewicz-Piereslawcew, Zoja]: Staroobrádycy v Pol'sze (sovremennoe sostoánie i problemy issledovaniä). = Slavistica Vilnensis 2001 (= Kalbotyra 50 [2]), 125–133. p.

A vallásuk miatt üldözöttek az egykori lengyel–litván államközösségben mindig menedékre találtak. Így történt ez az orosz egyházszakadás idején is: a XVII–XVIII. század folyamán tömegesen érkeztek ide a Nyikon pátriárka reformjait elutasító és ezért hazájukban üldözött

ortodoxok (vö. *Kisebbségkutatás* 10/1, 2001, 190–193). Az akkor az államközösséghez tartozó Livlandba és a Litván Nagyfejedelemség területére már a XVII. század végén megkezdődött a betelepülésük. Az állam első felosztásáig (1772) számuk elérhette a százezer főt. Tömeges letelepedésük azzal magyarázható, hogy az orosz óhitűeket itt bizalmat érdemlő vallási disszidenseknek tekintették, akik ráadásul nem jelentettek semmiféle veszélyt a többségi katolicizmusra, mivel nem végeztek térítő tevékenységet. Az óhitűeket nem csak a szabad vallásgyakorlás lehetősége, hanem a jobb gazdasági feltételek is csábították ide.

A második Lengyel Köztársaságban (1918–1939) az óhitűek létszámát („paposak” és a „paptalanok” együtt) 1921-ben 37 ezer, az 1930-as években 50 ezer, a második világháború kitörése előtt közvetlenül pedig 80 ezer főre becsülik. 1928-ban az óhitűeket a lengyel kormány önálló vallásfelekezetnek ismerte el. A Lengyelországi Óortodox Egyház adatai szerint 1994-ben Lengyelországban 48 helységben 362 óhitű család élt (952 fő). Az egyház hívei a Suwałki–Sejny-i, az augustóvi (Podlasie vajdaság) régióban és a Mazuri-tavak vidékén (Warmia i Mazury vajdaság) összpontosulnak.

Az egyház legmagasabb irányító szerve az országos zsinat, amelyben a tanítók és a gyülekezetek képviselői vesznek részt. A második világháború óta négy zsinatot tartottak (1983, 1988, 1993, 1997), az elsőt az Augustów melletti Gabowe Grądy faluban, a többi Suwałki városában. A zsinaton tárgyalják meg a hitélet problémái mellett a szervezeti kérdéseket is, itt választják meg a Főtanácsot is, amely a zsinatok közti időszakban a közösséget az állami szervekkel folytatott tárgyalásokon képviseli. A lengyelországi paptalan óhitűek egyházszervezetének alapját a négy autonóm egyházközség képezi (Suwałki, Gabowe Grądy, Wodzilki, Wojnowo). Mindegyikben van egyházközségi tanács, ez jogosult összehívni az egyházközségi gyűlést, megválasztani a tanítót és a zsinati küldötteket, továbbá gondoskodik a templomok, a temetők és a gyülekezeti épületek fenntartásáról.

A tanítói tiszt a lengyelországi paptalan óhitűeknél a XVII. század végén keletkezett. A tanító olyan világi személy, akit az egyházközség választ meg a buzgó hívők közül, és a választást a Főtanács hagyja jóvá. Egyházi szolgálatra az adott egyházközségben szolgáló tanító és még egy másik tanító avatja fel („áldja meg”). A tanító vezeti az istentiszteletet, csak ő olvashat fel az evangéliumból, ő keresztel, gyóntat, esket és temet.

Az 1993. évi zsinaton elfogadott és a Főtanács által 1994-ben megerősített egyházi szabályzat értelmében tanító csak az lehet, aki lengyel állampolgár, 35 évesnél idősebb és nős. Ezeknek a feltételeknek megfelel az a két tanító, akik közül az egyik Suwałkiban és Wodzilkiban, a másik Wojnowóban működik, de nem felel meg a Gabowe Grądy-i tanító, aki 1997-ben, 18 éves korában lett tanító. Őt az elaggott helyi tanító és az azóta már elhunyt suwałki tanító áldotta meg (egyébként mindhárman rokonok). A Főtanács az említett szabályzat értelmében nem hagyta jóvá a fiatal és nőtlen tanító megválasztását, ami szakadást váltott ki a gyülekezeten belül. Maga a fiatal tanító perben áll a Főtanács elnökével. Ily módon az egyik legnagyobb olyan falu lakossága, amelyet nemrég még kizárólag orosz óhitűek laktak, két ellenséges táborra szakadt.

A legutóbbi időig az óhitűek sok pozitív tulajdonsággal rendelkeztek (mértékletesség, szorgalom, szelidség, jóság). A többségnél ma az erkölcsök lazulása figyelhető meg, de egy jelentős kisebbség továbbra is őrzi a régi kegyességet. A hagyományok átörökítését a nagyobb helységekben az iskolai hitoktatás is segíti. Összetartásukat támogatja a Pimonov Alapítvány, amelynek segítségével gyülekezeti házakat építettek, imaházakat és temetőket hoztak rendbe, és kiadtak két elemi iskolai tankönyvet: egy abécéskönyvet és egy hittankönyvet.

A lengyelországi orosz óhitűek kapcsolatot tartanak vilnai, rigai és más külföldi hitestvéreikkel, de nem vesznek részt az ökumenikus párbeszédben. Kapcsolatukat a más vallásúakkal a minimumra korlátozzák, így is védve „ortodox hitük tisztaságát”.

A mai társadalmi és civilizációs változások létükben fenyegetik a lengyelországi óhitűeket mint önálló felekezeti és néprajzi csoportot. A fiatal óhitűek nemcsak a nagyobb lengyel városokba, hanem például a Mazuri-tavak vidékéről igen nagy számban Németországba vándorolnak munkát keresni.

Hagyományos elveiket a lengyelországi óhitűek már a XVIII. század végén kezdték feladni, amikor hagyták magukat regisztrálni az első népszámlálásokon. A XIX. század '70-es éveiben már megengedték, hogy gyermekeik részt vegyenek a kötelező elemi iskolai oktatásban. Ezzel egyidejűleg fokozatosan változni kezdett az óhitűek hagyományos viselete és táplálkozása, gyakrabban fordult elő a dohányzás és a kávéfogyasztás. Ma már az óhitűek is fényképezik vagy videóra rögzítik a keresztelőket és az esküvőket, hozzájárulnak a egyes házasságokhoz, bár az ilyen házasságokból származó gyermekeket saját szertartásuk szerint keresztelik meg. A szerző tanúja volt olyan esetnek is, hogy óhitűek eladták egyházi szláv nyelvű könyveiket, noha azok korábban mindig kultikus tárgyak voltak.

A modern viszonyokhoz való alkalmazkodás kényszere közepette hiányoznak azok a tekintélyek, akik tárgyilagosan dönthetnének azokban a vitás kérdésekben, amelyek e kis vallási közösségben felmerülnek. Félő ezért, hogy hamarosan teljesen eltűnik ez a sajátos orosz óhitű enkláve Lengyelországban – zárja helyzetképét a lengyelországi szerző.

Zoltán András